

ANDRÁSSY
UNIVERSITÄT
BUDAPEST

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI
EGYETEM
LUDOVIKA

Institut
für Ostrecht
Institute for East European Law

Összehasonlító jogi kutatóműhely:

„Jogi határvidékek: a magánjog és a közjog érintkezési pontjai
hibrid jogterületeken“

Rechtsvergleichende Forschungswerkstatt:

„Juristisches Grenzland: Die Berührungspunkte zwischen Privatrecht
und öffentlichem Recht in hybriden Rechtsgebieten“

6. számú Working Paper

Working Paper Nr. 6

Dr. Csitéi Béla

**Az állami vagy helyi önkormányzati közvetlen irányítás alatt álló vállalkozások
függetlensége a versenyjogban**

**(The Independence of Legal Persons Directly Controlled by the State or Local
Governments in Hungarian Competition Law¹)**

2024. november

Vortrag auf der Tagung der Forschungswerkstatt „Zwischen öffentlich und privat: die juristische Person in
den Rechtsordnungen Mitteleuropas zu Beginn des 21. Jahrhunderts A köz és a magán határán: a jogi
személy Közép-Európa jogrendszerében a 21. század kezdetén“

¹ The study was prepared in the research project of the Comparative Private Law Research Workshop.

Az állami vagy helyi önkormányzati közvetlen irányítás alatt álló vállalkozások függetlensége a versenyjogban

1. Bevezetés

A versenyjogi gondolkodás számára evidencia, hogy a versenyjogi tilalmak és tényállások nem egy-egy társasági jogi értelemben vett entitásnak,² hanem a végső irányító által közvetlenül vagy közvetve irányított valamennyi vállalkozásnak a piaci tevékenységét szabályozzák, azt egységesen értékelik. Egyszerűen megfogalmazva: a vállalkozáscsoport a versenyszabályok alanya.

A vállalkozáscsoport fogalmát *a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény* (a továbbiakban: Tpv.) 15. § (2) bekezdése a kartelljog szabályai között, a nem független vállalkozások definíciójának részeként határozza meg. Ez a fogalom nem differenciál a vállalkozások között, a 15. § (3) bekezdése ugyanakkor egy speciális szabályt is megad, amelynek értelmében függetlennek – tehát nem egy vállalkozáscsoportba tartozónak – kell tekinteni „*azokat az állami vagy helyi önkormányzati közvetlen irányítás alatt álló vállalkozásokat, amelyek piaci magatartásuk meghatározásában önálló döntési joggal rendelkeznek*”. Ilyenkor tehát nem érvényesül az a főszabály, amely a közvetlen irányítást minden további körülmény vizsgálata nélkül csoportképző ismérvként jelöli meg.

A normaszöveg háttérben az a gyakorlati megfontolás áll, hogy az állami és a helyi önkormányzati szférát nem célszerű egyetlen vállalkozáscsoportként kezelni, mivel a csoporton belül nem érvényesül sem a kartelltilalom, sem a fúziókontroll által megkövetelt – tranzakciók esetén irányadó – bejelentési kötelezettség. Márpedig a fentebb hivatkozott speciális rendelkezés hiányában az irányítási viszonyrendszer feltérképezése jellemzően erre az eredményre vezetne.³ A jogalkotó tehát azt törekszik biztosítani, hogy a versenyszabályok állami vagy helyi önkormányzati háttérű vállalkozások egymás közötti kapcsolataiban is alkalmazást nyerhessenek – a Tpv. 15. § (3) bekezdése lényegében kiszélesíti a magyar versenyjog alkalmazási területét.

A tételes jog ugyanakkor nem adja meg, hogy a versenyhatóság az önálló döntési jog megállapíthatóságának vizsgálata során milyen szempontokat köteles értékelni, így a szabályt a

² TÓTH Tihamér: *Uniós és magyar versenyjog*, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2020, 103-104.

³ Vö. BALOGH Virág et al.: *Magyar versenyjog*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, 165-166.

joggyakorlat kénytelen megtölteni tartalommal.⁴ A leírtak irányadóak a Tptv. 27. § (3) bekezdésére szerinti fúziós szabályra is, amely alapján „[a]z állami vagy helyi önkormányzati közvetlen irányítás alatt álló vállalkozások nettó árbevételének kiszámításánál azt a gazdasági egységet alkotó vállalkozást kell számításba venni, amely piaci magatartásának meghatározásában önálló döntési joggal rendelkezik.” Ebben az esetben nemcsak az önálló döntési jog, hanem a gazdasági egység definiálása is elmarad.

Célunk, hogy a kapcsolódó hazai jogirodalmon, valamint a magyar és az európai uniós joggyakorlaton keresztül megválaszoljuk a normaszöveg által nyitva hagyott jogértelmezési kérdéseket. Megjegyezzük, hogy az állam 2010 után – irányítást biztosító többségi tulajdonszerzés révén – fokozta a jelenlétét elsősorban a közszolgáltatások területén és a bankszektorban, emellett pedig megszorodott az állami többségi tulajdonban lévő vállalkozások irányítási joghoz kötött start-up befektetések száma is.⁵ Szemléletes adat, hogy míg 2006 és 2018 között a magyar székhelyű vállalkozások által megvalósított 250 tranzakción belül csupán 17 esetben volt jelen állami tulajdonú cég,⁶ addig a Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) által 2020-ban vizsgált összefonódások 30%-a valamilyen állami érintettséggel bíró irányításszerzés volt.⁷ Mindezekből kitűnik, hogy az önálló döntési jog, valamint a gazdasági egység fogalmának átfogó elemzése gyakorlati szükségletek kielégítését is célozza.

A tanulmány előbb a vállalkozáscsoport általános fogalmát ismerteti, majd ezt követően foglalkozik az állami vagy helyi önkormányzati közvetlen irányítás alatt álló vállalkozásokat érintő eltérésekkel, különös figyelmet szentelve a témában született hazai, valamint uniós eseti döntéseknek.

2. A vállalkozáscsoport fogalma

Fentebb már utaltunk arra, hogy a versenyjog képes egyszerre több, polgári jogi értelemben vett személyt egyetlen entitásként kezelni. Az uniós jog ilyenkor is a „vállalkozás” kifejezést használja, míg a magyar versenyjog a „vállalkozáscsoport” megjelölést alkalmazza [nem azonos a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 3:49. §-a szerinti vállalatcsoport

⁴ BODÓCSI András et al. (2021a): A magyar fúziós eljárásjog 2010 óta tartó fejlesztése, in *Versenytiükör*, 2021/1., 18.

⁵ BODÓCSI (2021a) *i. m.* (3. lj.) 18.; BODÓCSI András et al. (2021b): Vállalati fúziók engedélyezése Magyarországon, in *Pénzügyi Szemle*, 2021/2., 259-261.

⁶ KUCSÉBER László Zoltán: A magyarországi fúziók és felvásárlások elemzési lehetőségeinek feltárása, in *Vezetéstudomány*, 2020/7-8., 49.

⁷ BODÓCSI (2021b) *i. m.* (4. lj.) 259-260.

fogalmával!],⁸ vagyis a Tpv. szerinti vállalkozás nem a versenyjogi csoportot, hanem tipikusan egy társasági jogi értelemben vett jogalanyt, kivételesen természetes személyt jelöl.⁹

„A közös tulajdonosi-irányítási kapcsolatok révén végső soron egy közös gazdasági érdeket szolgáló cégek egy gazdasági egységet alkotnak.”¹⁰ Azok a vállalkozások alkotnak tehát egy vállalkozáscsoportot, amelyek felett ugyanazon vállalkozás bír a döntő befolyás gyakorlásának a képességgel, vagyis amelyek egyazon személy irányítása alatt állnak.

Míg az uniós jog nem tesz különbséget a két *terminus* között, addig hazánkban a Tpv. 15. § (2) bekezdése normatív formában is rögzíti, hogy a vállalkozás mely további vállalkozásokkal tartozik egy vállalkozáscsoportba:¹¹

- amelyeket közvetlenül vagy közvetve önállóan irányít;
- amelyek közvetlenül vagy közvetve önállóan irányítják;
- amelyeket az őt közvetlenül vagy közvetve önállóan irányító vállalkozás közvetlenül vagy közvetve önállóan irányít;
- amelyeket a fentebb megjelölt vállalkozások bármelyike és a vállalkozás közül kettő vagy több közösen irányít.

A Tpv. 23. § (2) és (3) bekezdése taxatív felsorolja a közvetlen és közvetett irányítás eseteit, azonban ezeket a tanulmány tárgyára tekintettel nem mutatjuk be.

Az uniós jogi értelemben vett vállalkozás, valamint a Tpv. szerinti vállalkozáscsoport tehát a versenyjogi normák valódi címzettje. A versenyjogi csoport – még ha nem is tűnhet teljesen következetesnek a Tpv. fogalomhasználata – valamennyi antitröszt tényállásban megjelenik; ezekre mutatunk példákat, kizárólag a magyar jogra koncentrálna (hiszen a vállalkozáscsoport fogalmát az uniós jog nem alkalmazza).

1. A versenykorlátozó megállapodás fogalmi feltétele, hogy legalább két vállalkozás korlátozza céljában vagy hatásában a versenyt megállapodással, összehangolt magatartással vagy döntéssel. A Tpv. 11. § (1) bekezdése ugyanakkor azt is rögzíti, hogy a nem független vállalkozások közötti megállapodások nem esnek a tilalom hatálya alá. A nem független vállalkozás fogalma nem csupán

⁸ A Ptk. 3:49. § (1) bekezdése szerint „[e]lismert vállalatcsoport az összevont, konszolidált éves beszámoló készítésére kötelezett, legalább egy uralkodó tag és legalább három, az uralkodó tag által ellenőrzött tag által kötött uralmi szerződésben meghatározott, egységes üzletpolitikán alapuló együttműködés.” Ezzel szemben a versenyjogi értelemben vett vállalkozáscsoport elég, ha két vállalkozást magába foglal, valamint uralmi szerződés megkötését sem követeli meg.

⁹ TÓTH (2020) i. m. (1. lj.) 103-104.

¹⁰ Uo.

¹¹ Megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint egyik megoldás sem tekinthető jobbnak a másikkal, hiszen inkább csak formai, nem pedig tartalmi különbségről beszélhetünk.

az egy vállalkozáscsoportba tartozó vállalkozásokat öleli fel, hanem a 15. § (1) bekezdésében foglaltak szerint kiterjed az ugyanazon vállalkozások által irányított vállalkozásokra is. Az ilyen vállalkozások közötti megállapodásokra tehát nem vonatkozik a versenyjogi tilalom, hiszen függetlenség hiányában ezek a gazdasági szereplők valójában nem is versenyeznek egymással.

Szintén a versenyjogi csoport jelenik meg a *de minimis* szabályokban. A Tpv. 13. §-a a hatáslapú – tehát nem cél szerinti versenykorlátozásnak, azaz kartellnak minősül – jogsértésekre kivételszabályt állapít meg, ha horizontális megállapodások esetén *„a megállapodást kötő feleknek és az azoktól nem független vállalkozásoknak az együttes részesedése az érintett piacok egyikén sem haladja meg a tíz százalékot”*, míg vertikális megállapodás esetén *„a megállapodást kötő egyes feleknek a tőlük nem független vállalkozásokkal együttes piaci részesedése külön-külön az érintett piacok egyikén sem haladja meg a tizenöt százalékot”*. A piaci részesedés számítása során tehát a teljes csoport piaci pozíciója releváns.

Bár nem találtunk olyan szakirodalmat, amely alátámasztaná az alábbi álláspontunkat, azonban úgy gondoljuk, hogy a *de minimis* szabályok mintájára számítandó a vállalkozások piaci részesedése az egyes csoportmentességi rendeletek – így különösen a vertikális megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről szóló 306/2022. (VIII. 11.) Korm. rendelet, a kutatási és fejlesztési megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről szóló 456/2023. (X. 5.) Korm. rendelet, valamint a szakosítási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről szóló 467/2023. (X. 12.) Korm. rendelet – alkalmazása során is, függetlenül attól, hogy ezek a rendeletek a vállalkozás fogalmát használják.

A különbség az uniós és a magyar jog között tehát abban ragadható meg, hogy míg az uniós jog a csoporton belüli kooperációkat nem is tekinti két vállalkozás közötti megállapodásnak, addig a Tpv. 11. § (1) bekezdése igen, pusztán megdönthetetlen vélelmet állít fel arra nézve, hogy hiányzik a versenykorlátozó cél vagy hatás.

2. A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalma kapcsán a Tpv. sem a generálklauzulában, sem pedig az erőfölény meghatározása során nem használja a vállalkozás vagy a vállalkozáscsoport fogalmát, a 22. § (3) bekezdése ugyanakkor egyértelművé teszi, hogy *„[g]azdasági erőfölényben lehet egy vállalkozás, illetve vállalkozáscsoport vagy több vállalkozás, illetve több vállalkozáscsoport közösen.”* Az érintett piac, valamint a piaci erő vizsgálata tehát a teljes vállalkozáscsoport adatainak számbavételét megköveteli, mivel lehetséges, hogy a Tpv. értelmében vett vállalkozás egymaga még

nincs gazdasági erőfölényes helyzetben, azonban az általa irányított vállalkozáscsoporton keresztül már igen.

3. A Tptv. az összefonódás-tényállások (szervezeti egyesülés, irányításszerzés és teljes funkciójú közös vállalat létrehozása) megjelölésekor még a vállalkozás fogalmát alkalmazza, azonban a bejelentési küszöbszámokszámok már a vállalkozáscsoportokhoz kapcsolódnak.¹² A 24. § (1) bekezdése szerint az összefonódás bejelentésköteles, ha „*valamennyi érintett vállalkozáscsoport, valamint az érintett vállalkozáscsoportok tagjai és más vállalkozások által közösen irányított vállalkozások előző üzleti évben elért nettó árbevétele együttesen a húszmilliárd forintot meghaladja, és az érintett vállalkozáscsoportok között van legalább két olyan vállalkozáscsoport, amelynek az előző évi nettó árbevétele a vállalkozáscsoport tagjai és más vállalkozások által közösen irányított vállalkozások előző évi nettó árbevételével együtt egymilliárd-ötszázmillió forint felett van*”. A 24. § (4) bekezdése szerinti ún. *soft* küszöb hasonló jelleggel kerül meghatározásra.

Ez a vállalkozásfogalom – a nem független vállalkozásokhoz hasonlóan – többre terjed ki, mint a vállalkozáscsoport, ugyanis a vállalkozáscsoport tagja és más, a vállalkozáscsoportba nem tartozó vállalkozás által közösen irányított vállalkozásokat is magába foglalja. A Gazdasági Versenyhivatal elnökének és a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa elnökének az összefonódások vizsgálatára irányuló eljárással kapcsolatos egyes jogalkalmazási kérdésekről szóló 2/2023. közleménye (a továbbiakban: 2/2023. közlemény) – annak 2.1.2. pontja – ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az azonos vállalkozáscsoportba nem tartozó vállalkozások által közösen irányított vállalkozások nettó árbevételét csak olyan arányban kell figyelembe venni, amilyenben az érintett vállalkozás (vagy vállalkozáscsoport) a közös irányításban részt vesz.

4. Megjegyezzük, hogy a vállalkozáscsoport mérete további szerephez jut a bírságkiszabás során, sőt a *terminus* az egyetemes elektronikus hírközlési szolgáltatás nyújtásával kapcsolatos részletes szabályokról szóló 19/2020. (XII. 18.) NMHH rendeletben is megjelenik.¹³

Összegzésképpen megállapítható, hogy míg az uniós jog vállalkozásokra utal, és a fogalmat tovább nem is cizellálja, addig a Tptv. különbséget tesz vállalkozás és vállalkozáscsoport között;

¹² A szakirodalom az összefonódás közvetlen résztvevőinek tekinti azokat a vállalkozásokat, akik között az összefonódás létrejött, míg a közvetett résztvevők azoknak a vállalkozáscsoportoknak a további tagjai, amelyekbe a közvetlen résztvevők tartoznak; a közvetlen és közvetett résztvevők együttese alkotja az érintett vállalkozáscsoportot azzal, hogy figyelmen kívül kell hagyni az azokat a vállalkozásokat, amelyeknek az irányítási joga megszűnik [Vö. BOYTHA Györgyné (szerk.): *Versenyjog*, Szent István Társulat, Budapest, 2009, 145.; BOYTHA Györgyné: *Versenyjogi ismeretek*, Szent István Társulat, Budapest, 1998, 97.; MISKOLCZI BODNÁR Péter: *A versenykorlátozások jogának magyar szabályai*, Patrocinium, Budapest, 2015, 136-138.; MISKOLCZI-BODNÁR Péter: *Versenyjog*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2007, 179-181.].

¹³ Vö. ZAVODNYIK József: *Kompakt kommentár a versenytörvényhez*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2023, 114.

utóbbit több természetes személy vagy jogi személy mint vállalkozás alkotja. A Tpv. feltételezhetően amiatt használ több fogalmat, hogy biztosított legyen a tételes – az uniós joghoz képest kevésbé esetcentrikus – jog következetes alkalmazása, valamint a versenyjogi normáknak a belső joggal való összhangja, a Tpv. és a Ptk. által alkalmazott vállalkozásfogalomnak legalább a részleges azonossága.¹⁴ A két fogalom mellett a Tpv. eseti jelleggel további fogalmakra is támaszkodik: a nem független vállalkozások a versenykorlátozó megállapodások jogában jelennek meg, míg a fúziókontroll a küszöbszámok számítása során értékeli a vállalkozáscsoport tagjai és más vállalkozások által közösen irányított vállalkozások adatait is.

3. Az állami vagy helyi önkormányzati közvetlen irányítás alatt álló vállalkozásokra irányadó speciális szabályok

A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogy az állami vagy helyi önkormányzati háttérű vállalkozások esetében mennyiben tér el a vállalkozáscsoport fogalma az általánostól, az alábbi logikai ív mentén haladva: előbb a magyar szabályokra koncentrálunk, vagyis a Tpv. 15. § (3) bekezdése szerinti önálló döntési jog, valamint a 27. § (3) bekezdésében megjelenő gazdasági egységet fogalmát töltjük meg tartalommal, majd ezt követően, csupán érintőlegesen foglalkozunk az uniós megközelítéssel.

Bár az elemzés a tételes jog szűkszerűsége okán elsősorban a joggyakorlat eredményeire támaszkodik, azonban a hivatkozott eseti döntéseket elkülönülten nem elemzi, ehelyett azok érdemi tartalma szerint jellemzi a vizsgált kategóriákat, jogintézményeket.

3.1. Önálló döntési jog

Előljáróban említést érdemel, hogy a Tpv. 15. § (3) bekezdése eredetileg nem a közvetlen irányítási kapcsolatra, hanem az állami vagy helyi önkormányzati többségi tulajdonra utalt. A normaszöveget – akárcsak a 27. § (3) bekezdése esetében – az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvény 46. §-a módosította; a 129. § (2) bekezdése a hatályba lépés napjaként 2022. január 1-ét határozza meg. A részletes indokolás szerint „[a] módosításra azért van szükség, mivel a Tpv. 23. § (2) bekezdésének rendelkezései alapján nem zárható ki, hogy a többségi tulajdon nem keletkeztet irányítást, illetve többségi tulajdon hiányában is

¹⁴ A Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 4. pontja alapján vállalkozás „a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy”.

fennállhat az irányítás. Márpedig versenyjogi szempontból az irányításnak van meghatározó jelentősége.”

Mivel a Tpv. az önálló döntési jog fogalmát nem adja meg, ezért csak a vállalkozások tényleges működésének elemzése alapján dönthető el, hogy azok függetlenek-e egymástól.¹⁵ Pontokba szedve mutatjuk be az ismert elhatárolási szempontokat, támaszkodva a 2/2023. közleményre és a GVH gyakorlatára (bár előbbire arra tekintettel nem hivatkozunk, hogy az lényegében csak kivonatolja az egyébként is feldolgozott eseti döntések tartalmát). Releváns bírói döntést nem találtunk, aminek az is az indoka lehet, hogy az általunk vizsgált, döntően fúziós eljárások végén a GVH vagy engedélyezte az összefonódást,¹⁶ vagy azt állapította meg, hogy a tranzakció nem minősül összefonódás-tényállásnak¹⁷ – a fúziókontrollra pedig egyébként sem jellemző a versenyhatósági határozatok bírósági felülvizsgálata. Megjegyezzük, hogy versenykorlátozó megállapodásra hivatkozással született marasztaló döntés is.¹⁸

1. Az önálló döntési jogon alapuló függetlenség egyik esete, amikor az állam tartósan nem él az irányítási jogával.¹⁹ Ennek értékelése során három szempont vizsgálandó:

- *„a vállalkozás működési módjához, alapvető szabályaihoz (pl. alapító okirat módosítása, tőkeemelés vagy csökkentés), felszámolásához, eladásához kapcsolódó döntések;*
- *a vállalkozás üzletpolitikájához kapcsolódó stratégiai jellegű döntések (üzleti terv);*
- *a vállalkozás napi működéséhez kapcsolódó döntések”.*²⁰

A függetlenség megítélése szempontjából azok a döntések relevánsak, amelyek a vállalkozás versenystratégiai (piaci) magatartásával állnak közvetlen összefüggésben – ezt mind a joggyakorlat,²¹ mind a szakirodalom megerősíti.²² Ebből következően a fentebb felsorolt döntések közül az üzletpolitikához kapcsolódó stratégiai jellegű döntéseknek van meghatározó szerepe, különös

¹⁵ BOYTHA Györgyné et al.: *Versenyjog*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001, 122.

¹⁶ Vj-62/2001.; Vj-3/2012.; Vj-17/2012.; Vj-23/2012.; Vj-109/2012.; Vj-31/2013.; Vj-87/2013.; Vj-88/2013.; Vj-122/2015.

¹⁷ Vj-55/2009.; Vj-51/2012.

¹⁸ Vj-3/2008.

¹⁹ JUHÁSZ Miklós – RUSZTHINÉ JUHÁSZ Dorina – TÓTH András (szerk.): *Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez*, Gazdasági Versenyhivatal, Budapest, 2014, 259.; Vj-55/2009., 12) pont; Vj-17/2012., 25) pont; Vj-51/2012., 18) pont.

²⁰ Vj-17/2012., 25) pont.

²¹ Vj-17/2012., 26) pont; Vj-23/2012., 23) pont.

²² TÓTH András: A nemzeti versenyhatóságok szerepe a gazdasági válság kezelésében, in *Versenyűkör*, 2012/2., 34.; TÓTH András: Fúziós eljárásjogunk fejlődése a Versenytanács elmúlt háromévi gyakorlata alapján, in *Versenyűkör*, 2013/2. sz., 22.; TÓTH András: *Versenyjog és határterületei. A versenyszabályozás jogági kapcsolatai*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016, 184.

tekintettel az üzleti terv elfogadására. Ha ugyanis az utóbbi döntés meghozatala állami jóváhagyáshoz kötött, akkor a vállalkozásnak főszabály szerint nincs önálló döntési joga.²³

A főszabály alóli egyik kivétel, amikor az üzleti terv csak általános célkitűzéseket rögzít;²⁴ ilyenkor a függetlenség kérdésében való döntés megköveteli a vállalkozás működése egészének értékelését.²⁵ A másik kivétel, amikor az üzleti terv elfogadására adott felhatalmazás csak formális,²⁶ vagyis az állam nem képes arra, hogy a vállalkozás versenystratégiáját tartósan befolyásolja.²⁷ Amennyiben az állami vállalkozás a tulajdonosi jogok gyakorlójától (például valamely minisztertől) függetlenül fogadja el az üzleti tervet, akkor a vállalkozás függetlenségét nem kérdőjelezi meg önmagában az a körülmény, hogy a vezető testület (például az igazgatóság) tagjait a miniszter választotta meg.²⁸ Ennek indoka, hogy a kijelölési jogon alapuló irányításhoz képest a Tpv. 15. § (3) bekezdése speciális szabályként értékelendő.²⁹

„Vagyis – az összefonódás engedélyezés természetéből fakadóan – hosszú távon, előre tekintő módon kell megítélni, hogy az üzleti terv elfogadásának körülményei miként alakulnak. Ennek különösen is akkor van jelentősége, ha az üzleti terv elfogadására jogosult személyében az engedélykérési kötelezettség időpontját megelőzően nem sokkal változás áll be.”³⁰

2. Az önálló döntési jogon alapuló függetlenség másik esete, amikor két vállalkozás különböző – önálló döntési joggal rendelkező – gazdasági egységhez (döntési centrumhoz),³¹ így például két eltérő minisztériumhoz tartozik.³² Megjegyezzük, hogy ilyenkor a döntési centrum álláspontunk szerint az állam részeként – és nem irányított vállalkozásként – értelmezendő.

3. A joggyakorlat vélelmezi, hogy a tulajdonos 100%-os tulajdonában álló vállalkozásnak nincs önálló döntési joga, vagyis nem független a tulajdonostól azzal, hogy a vélelem külső körülmények fennállása esetén megdönthető.³³ Úgy gondoljuk, hogy ezt a szabályt felülírja, illetve a vélelem

²³ Vö. TÓTH (2012) *i. m.* (21. lj.) 34.; TÓTH (2013) *i. m.* (21. lj.) 22.; TÓTH (2016) *i. m.* (21. lj.) 184.; TÓTH (2020) *i. m.* (1. lj.) 729-730.; Vj-17/2012., 27) pont; Vj-23/2012., 23) pont; Vj-51/2012., 15) pont; Vj-87/2013., 21) pont; Vj-88/2013., 18) pont; Vj-122/2015., 20) pont.

²⁴ TÓTH (2020) *i. m.* (1. lj.) 729-730.; Vj-17/2012., 27) pont; Vj-51/2012., 15) pont.

²⁵ Vj-17/2012., 27) pont.

²⁶ TÓTH (2020) *i. m.* (1. lj.) 729-730.; Vj-51/2012., 18) pont.

²⁷ Vj-51/2012., 18) pont.

²⁸ TÓTH (2020) *i. m.* (1. lj.) 729-730.; Vj-17/2012., 32) pont; Vj-23/2012., 23) pont.

²⁹ Vj-17/2012., 32) pont; Vj-23/2012., 23) pont; Vj-51/2012., 14) pont.

³⁰ Vj-51/2012., 18) pont.

³¹ JUHÁSZ – RUSZTHINÉ JUHÁSZ – TÓTH *i. m.* (18. lj.) 259.; Vj-55/2009., 13) pont; Vj-17/2012., 29)-30) pont; Vj-109/2012., 21) pont.

³² TÓTH (2016) *i. m.* (21. lj.) 184.; TÓTH (2020) *i. m.* (1. lj.) 729-730.; Vj-109/2012., 21) pont.

³³ Vj-55/2009., 14) pont.

megdöntését eredményezi, ha az állam tartósan nem él az irányítási jogával (1. pont). Ugyanerre az eredményre vezet, ha két vállalkozás különböző döntési centrumhoz tartozik (2. pont).³⁴

4. Mivel a Tpv. 15. § (3) bekezdése speciális szabály a 15. § (1) bekezdéséhez képest, ezért amennyiben a vállalkozások az általános szabályok szerint függetlennek minősülnek, akkor a 15. § (3) bekezdésének alkalmazhatóságát szükségtelen vizsgálni.³⁵ Másképpen megfogalmazva: a 15. § (3) bekezdése csak akkor jut szerephez, ha a vállalkozások a 15. § (1) bekezdése szerint nem függetlenek egymástól.

5. A Tpv. 15. § (3) bekezdése csak állami vagy helyi önkormányzati közvetlen irányítás esetén alkalmazandó; ha az irányítás közvetett, akkor a függetlenség kérdése az általános szabályok szerint ítélendő meg.³⁶ Ilyenkor tehát az lesz releváns, hogy az érintett vállalkozás az állam vagy helyi önkormányzat által közvetlenül irányított és önálló döntési joggal nem rendelkező vállalkozástól a 15. § (1) bekezdése szerint független-e, ha pedig az utóbbi vállalkozás önálló döntési joggal bír, akkor egyébként sincs indoka a 15. § (3) bekezdése (további) alkalmazásának.

6. A Tpv. 23. § (4) bekezdése kimondja, hogy „*nem minősül irányításnak a felszámoló és a végelszámoló tevékenysége*”; a felszámolás alatt álló vállalkozást az a vállalkozás irányítja, amely a 23. § alapján irányítási joggal bír, függetlenül attól, hogy a felszámolási eljárás alatt az irányítási jog csak korlátozottan gyakorolható.³⁷ Ezt a megközelítést a GVH a 15. § (3) bekezdése körében is irányadónak tekinti,³⁸ szemben a kijelölési joggal alapuló irányítás általános szabályával (1. pont).

7. A GVH nem vizsgálja, hogy mennyiben van helye a Tpv. 15. § (3) bekezdése alkalmazásának, ha a függetlenség kérdése a versenyfelügyeleti eljárás eredményére szempontjából irreleváns.³⁹ Ilyen helyzet áll elő például akkor, ha önálló döntési jog mellett és hiányában is megvalósul összefonódás-tényállás,⁴⁰ fennáll a bejelentési kötelezettség,⁴¹ valamint hiányoznak a versenyhatások.⁴²

³⁴ Találkozunk az irodalomban olyan állásponttal is, amely szerint a vélelem állami vállalkozások kapcsán nem alkalmazható [TÓTH (2020) *i. m.* (1. lj.) 145.].

³⁵ Vj-3/2008., 221)-222) pont.

³⁶ Vj-51/2012., 17) pont.

³⁷ Vj-62/2001., 59) pont.

³⁸ Vj-51/2012., 17) pont.

³⁹ Vj-3/2012., 17) pont; Vj-17/2012., 33)-34) pont; Vj-23/2012., 24) pont; Vj-31/2013., 62) pont; Vj-87/2013., 23) pont; Vj-88/2013., 20) pont.

⁴⁰ Vj-3/2012., 18) pont.

⁴¹ Vj-3/2012., 22) pont; Vj-31/2013., 62)-63) pont; Vj-87/2013., 23)-24) pont; Vj-88/2013., 20)-21) pont.

⁴² Vj-3/2012., 27)-32) pont; Vj-17/2012., 34) pont; Vj-23/2012., 24) pont; Vj-31/2013., 62) pont; Vj-87/2013., 23) pont; Vj-88/2013., 20) pont.

3.2. Gazdasági egység

A gazdasági egység a vállalkozáscsoport fogalmán belül helyezhető el: az állami többségi tulajdonban lévő valamennyi vállalkozás egy vállalkozáscsoportot alkot, azonban azon belül az önálló döntési joggal rendelkező vállalkozások – az általuk irányított további vállalkozásokkal – mint elkülönült gazdasági egység jelennek meg.⁴³ Ebből az is következik, hogy a közvetlen állami irányítás alatt álló, de önálló döntési joggal nem rendelkező vállalkozások az irányítási jogok gyakorlójával együtt képeznek egy gazdasági egységet.⁴⁴ A gazdasági egység fogalma alatt tehát az ugyanazon állami holding vagy más irányítási centrum alá tartozó vállalkozások értendők.⁴⁵

3.3. Állami tulajdonban lévő vállalkozásokat érintő összefonódások az uniós jogban

Az uniós jog a vizsgált vállalkozásokat a magyar joghoz hasonlóan értékeli, ugyanakkor a Bizottságnak a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet szerinti egységes jogalkalmazásról szóló 2008. április 16-i közleménye (2008/C 95/01) (a továbbiakban: 2008/C 95/01 közlemény) – a 2/2023. közleményhez képest – eltérő szempontokra helyezi a hangsúlyt.

A 2008/C 95/01 közlemény (52) bekezdése alapján az állami vagy önkormányzati tulajdonban lévő vállalkozások közötti tranzakció akkor vonható a fúziókontroll szabályainak hatálya alá, ha „*a vállalkozások korábban különböző gazdasági egységek részét képezték, ezáltal önálló döntéshozatali hatáskörrel rendelkeztek*”. Az önálló döntési jog szerepe tehát az uniós jogban és a magyar jogban is azonos, azonban azok – látszólag – eltérően közelítik meg a gazdasági egység fogalmát.

Míg a magyar jogban a gazdasági egység az önálló döntési joggal bíró vállalkozás és az általa irányított további vállalkozások összessége, addig a 2008/C 95/01 közlemény magyar fordítása szerint a (másiktól különböző) gazdasági egységbe tartozó vállalkozás mindenképpen önálló döntéshozatali hatáskörrel is rendelkezik – nem utal a gazdasági egységen belüli más, irányított vállalkozásokra. Az angol normaszöveg ugyanakkor az alábbi megfogalmazást alkalmazza: „*[w]here the undertakings were formerly part of different economic units having an independent power of*

⁴³ JUHÁSZ – RUSZTHINÉ JUHÁSZ – TÓTH *i. m.* (18. lj.) 258-259.; TÓTH (2020) *i. m.* (1. lj.) 729-730.; ZAVODNYIK *i. m.* (12. lj.) 116.; Vj-17/2012., 28) pont; Vj-23/2012., 22)-23) pont; Vj-87/2013., 20) pont; Vj-88/2013., 17) pont; Vj-122/2015., 20) pont.

⁴⁴ JUHÁSZ – RUSZTHINÉ JUHÁSZ – TÓTH *i. m.* (18. lj.) 258-259.; ZAVODNYIK *i. m.* (12. lj.) 116.; Vj-87/2013., 20) pont; Vj-88/2013., 17) pont; Vj-122/2015., 20) pont.

⁴⁵ TÓTH (2020) *i. m.* (1. lj.) 729-730.; Vj-55/2009., 13) pont.

decision”. Ez arra enged következtetni, hogy az önálló döntéshozatali hatáskör a gazdasági egység sajátja, ami nem zárja ki, hogy egy gazdasági egységbe több vállalkozás tartozzon. Egyébként a Tanácsnak a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 2004. január 20-i 139/2004/EK rendelete (a továbbiakban: 139/2004/EK rendelet) – annak (22) preambulumbekzdése – is ezt a megközelítést igazolja: „*az állami szférában egy összefonódásban érintett vállalkozás forgalmának kiszámításához figyelembe kell venni a független döntési hatáskörrel rendelkező gazdasági egységet alkotó vállalkozásokat*”.

Mindezekből számunkra úgy tűnik, hogy a gazdasági egység fogalma az uniós jogban és a magyar jogban azonos, azonban mégis más „szinten” jelenik meg: míg a magyar jog a vállalkozáscsoporton belül értelmezi, addig az utóbbi fogalmat a vállalkozás részeként kezelő uniós jogban a vállalkozások felett helyezhető el. Másképpen megfogalmazva: hazánkban a vállalkozáscsoport része a gazdasági egység, amelynek részei a vállalkozások, az uniós jogértelmezés viszont a gazdasági egységet tekinti a legszélesebb kategóriának, a vállalkozásokat – ideértve a vállalkozáscsoportot is – abba illeszti be.

Szintén a 2008/C 95/01 közlemény (52) bekezdése rögzíti, hogy amennyiben a tranzakciót követően a gazdasági egységek továbbra is független döntéshozatali hatáskörrel rendelkeznek, akkor nem összefonódás, hanem belső szerkezetátalakítás valósul meg akkor is, ha az érintett vállalkozások üzletrészeit például egy tisztán holdingtársaság szerzi meg. Az (53) bekezdés egyértelművé teszi, hogy az állam közhatóságként gyakorolt, a közérdek védelmére korlátozódó jogai összefonódást nem alapoznak meg, feltéve, azok sem céljukban, sem hatásukban nem teszik képessé az államot a vállalkozás tevékenységének meghatározó befolyásolására. Ezek kimondását szükségtelennek érezzük, hiszen evidens, hogy amennyiben az irányítási viszonyokban – azaz a piaci struktúrában – nem következik be változás, akkor a fúziókontroll alkalmazásának nem lehet helye.

Felvethető a kérdés, hogy a kartelljog területén miért nem találkozunk az állami tulajdonban lévő vállalkozásokra irányadó speciális jogértelmezéssel (legalábbis nekünk nem sikerült). Úgy gondoljuk, hogy a válasz a (független) vállalkozás fogalmának eltérő uniós és magyar megközelítésében keresendő. A hazai versenyjog tételes jogi szabályai a vállalkozások függőségi viszonyait elsősorban az irányítás absztrakt kategóriáin (döntő befolyás gyakorlásának képessége, lehetősége) keresztül ragadják meg; a Tptv. 15. § (3) bekezdése – mint egyfajta kivételszabály – éppen akként nyer értelmezést a gyakorlatban, hogy a GVH állami vagy helyi önkormányzati közvetlen irányítás esetén *in concreto* vizsgálja az irányító személyét. Bár a 139/2004/EK rendelet – a magyar fúziókontroll rezsímhez hasonlóan – az irányítást *in abstracto* határozza meg, azonban a

vállalkozás méretét az uniós jog eleve *in concreto* ítéli meg a joggyakorlat által kimunkált szempontok figyelembevételével.

Az uniós jog a függetlenség értékelése során tehát nem az irányítás hiányára, hanem a valós autonómiára koncentrál, miközben vizsgálja többek között az anyavállalatnak a leányvállalatban meglévő részesedését, üzletpolitikájára gyakorolt hatásának mértékét, az ügyvezetés összetételét és az anyavállalat által adott utasításokat.⁴⁶ Mégis ilyenkor is él az a vélelem, amely szerint úgy kell tekinteni, hogy az anyavállalat a leányvállalat ügyeit ellenőrzi, ha a leányvállalat egészben vagy jelentős részben az anyavállalat tulajdonában áll; a vélelem annak bizonyításával dönthető meg, hogy az anyavállalat helyzetéből adódóan nem tudott meghatározó befolyást gyakorolni a leányvállalat kereskedelempolitikájára, illetve a leányvállalat autonóm volt.⁴⁷

A leírtakat az eseti döntések is alátámasztják,⁴⁸ amelyek közül érdemes kiemelni az *Akzo ügyet*: ebben az Elsőfokú Bíróság 14 témában (stratégia, működési terv, befektetések, beszerzések és értékesítések, átszervezési tervek, általános működési politikák, pénzügyek, auditálás és számvitel, humán erőforrások, jogi ügyek, kockázatkezelés, technológia és környezetvédelem, informatika, egyébek)⁴⁹ vizsgálta, hogy miből lehet következtetni a leányvállalat autonómiájára, illetve annak hiányára. Mindezekből kitűnik, hogy bár a vélelem teret enged az absztrakt jogalkalmazásnak, ugyanakkor minden további esetben a vállalkozás mérete tartalmi kérdés; emiatt lehet az önálló döntéshozatali hatáskörrel bíró állami vállalkozások közötti kartellmegállapodás tételes jogi norma hiányában is tényállásszerű.

4. Összegző gondolatok

⁴⁶ WHISH, Richard: *Versenyjog. Richard Whish Competition Law című könyve hatodik kiadásának magyar fordítása*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010, 90-91.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ 1983. október 25-i az Európai Közösségek Bizottsága kontra Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft AEG-Telefunken AG ítélet, 107/82., ECLI:EU:C:1983:293, CELEX-szám: 61982CJ0107, 47-53. pont; 1993. április 1-i BPB Industries Plc és British Gypsum Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága ítélet, T-65/89., ECLI:EU:T:1993:31, CELEX-szám: 61989TJ0065, 149. pont; 1998. május 14-i Stora Kopparbergs Bergslags AB kontra az Európai Közösségek Bizottsága ítélet, T-354/94., ECLI:EU:T:1998:104, CELEX-szám: 61994TJ0354, 80. pont; 2005. június 15-i Tokai Carbon Co. Ltd (T-71/03), Intech EDM BV (T-74/03), Intech EDM AG (T-87/03) és SGL Carbon AG (T-91/03) kontra az Európai Közösségek Bizottsága ítélet, T-71/03., T-74/03., T-87/03., T-91/03., ECLI:EU:T:2005:220, CELEX-szám: 62003TJ0071, 59-60. pont; 2007. december 12-i Akzo Nobel NV és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága ítélet, T-112/05., ECLI:EU:T:2007:381, CELEX-szám: 62005TJ0112, 57-85. pont.

⁴⁹ 2007. december 12-i Akzo Nobel NV és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága ítélet, T-112/05., ECLI:EU:T:2007:381, CELEX-szám: 62005TJ0112, 68-69. pont.

A tanulmány zárásaként egyrészt összegezzük az eddig leírtakat, másrészt megfogalmazzuk saját észrevételeinket, *de lege ferenda* javaslatainkat azzal, hogy utóbbiak kizárólag a magyar jogot érintik, hiszen az uniós jog esetcentrikus jellege miatt nem igényel klasszikus jogalkotói beavatkozást, legalábbis a vizsgált témában.

Célunk annak szemléltetése volt, hogy az állami vagy helyi önkormányzati háttérű vállalkozások versenyjogi függetlensége mennyiben tér el az általánostól. Az ezekre irányadó speciális szabályt – akárcsak a vállalkozáscsoport fogalmát – a Tpvt. a kartellmegállapodások szabályai között helyezi el, ugyanakkor annak alkalmazási köre valamennyi antitröszt tényállásra kiterjed. Ezen a ponton úgy érzékeljük, hogy a Tpvt. más kodifikációs minőséget képvisel, mint például a Ptk., erre tekintettel – egy esetleges újrakodifikáció során – támogatnánk, hogy a vállalkozás, a vállalkozáscsoport és a gazdasági egység fogalma, valamint az ezekhez kapcsolódó egyéb rendelkezések egy elkülönült fejezetben kerüljenek elhelyezésre, ezzel is átláthatóbbá tévő a versenyjog dogmatikai rendszerét.

Szintén eltérő szabályozási logikát indokol, hogy a Tpvt. 15. § (3) bekezdése nemcsak a függetlenséghez, hanem az irányításhoz kapcsolódóan is felülírja a Tpvt. bizonyos rendelkezéseit: az eseti döntésekből kitűnik, hogy a kijelölési jogon alapuló irányítás szabályai nem alkalmazandóak (feltételezhetően ugyanez igaz a közvetlen irányítás más eseteire), míg a felszámoló és a végelszámoló tevékenysége ilyenkor sem eredményez változást az irányító személyében. Ezek kellő körültekintéssel a normaszövegből is kiolvashatóak, ugyanakkor a jogbiztonságot elősegítené a Tpvt. tartalmának következetesebb elrendezése.

A Tpvt. az önálló döntési jog függvényévé teszi az állami vagy helyi önkormányzati közvetlen irányítás alatt álló vállalkozások függetlenségét. A joggyakorlat alapján önálló döntési jogról akkor beszélhetünk, ha a vállalkozás az üzleti tervét önállóan – nem állami jóváhagyáshoz kötötten – fogadja el, illetve a vállalkozások különböző döntési centrumok (például minisztériumok) alá tartoznak. Ez a megoldás meglátásunk szerint egyfajta tartalmi megközelítést tesz szükségessé: míg az általános szabályok szerint a függetlenség kérdése az irányítás absztrakt kategóriáinak függvénye, addig az önálló döntési jog elsősorban arra koncentrál, hogy ki gyakorolja *de facto* az irányítást. Különösen igaz ez az üzleti terv elfogadása kapcsán, míg a döntési centrumok elkülönítése a tartalmi és az alaki szemlélet között helyezhető el (bár azok közül inkább az utóbbihoz közelít, hiszen a centrum nem feltétlenül él az irányítás lehetőségével). Mindezek háttérében az áll, hogy a jogalkotó a versenyszabályok alkalmazhatóságát a vállalkozáscsoporton belüli megállapodásokra és tranzakciókra is ki kívánja terjeszteni.

Az alaki megközelítést erősíti, hogy ha a tulajdonos 100%-os tulajdonában áll a vállalkozás, akkor vélelem szól az önálló döntési jog hiánya mellett. Ennek ellenére nehéz vitatkozni azzal, hogy az állam vagy valamely helyi önkormányzat jelenléte megkövetelheti az irányítási *in concreto* vizsgálatát. Ez a fajta pragmatikus, a valóság megragadását szem előtt tartó látásmód egyébként is jellemzi a versenyjogi gondolkodást – így például a versenyhatóság nem tárja fel a tényállás valamennyi elemét, ha a versenyfelügyeleti eljárás lefolytatása nem teszi szükségessé.

A témához kapcsolódóan operál a Tpv. 27. § (3) bekezdése a gazdasági egység fogalmával. A gazdasági egység olyan köztes kategória, amely a vállalkozáscsoporton belül helyezhető el; az önálló döntési joggal rendelkező vállalkozások, valamint az általuk irányított további vállalkozások alkotják.

Az uniós jogban az eddig leírtakhoz képest két különbség figyelhető meg. Egyrészt a gazdasági egység – akárcsak a magyar jogban – a vállalkozásfogalmon kívül jelenik meg, azonban az uniós jog a versenyjogi értelemben vett vállalkozást a Tpv. szerinti vállalkozáscsoport fogalmával azonos tartalommal kezeli, ezért lényegében a vállalkozáscsoport is a gazdasági egység részeként minősül. Másrészt az állami vállalkozásokra irányadó speciális jogértelmezéssel csak a fúziókontroll területén találkozunk, aminek az az indoka, hogy az uniós jog a vállalkozás fogalmát eleve tartalmi szempontból közelíti meg, bár a fentebb hivatkozott vélelem ilyenkor is alkalmazható. Ebből az következik, hogy a független döntési hatáskörrel rendelkező vállalkozások közötti versenykorlátozó megállapodásokat speciális szabály hiányában is tényállásszerűnek lehet minősíteni.

Felhasznált irodalom

- [1.] BALOGH Virág – NAGY Csongor István – PÁZMÁNDI Kinga – VEREBICS János – ZAVODNYIK József: *Magyar versenyjog*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
- [2.] BODÓCSI András – BURÁNSZKI Judit – DUDRA Attila – RIGÓ Csaba Balázs – TÓTH András (2021b): Vállalati fúziók engedélyezése Magyarországon, in *Pénzügyi Szemle*, 2021/2., 254-275.
- [3.] BODÓCSI András – BURÁNSZKI Judit – DUDRA Attila – TÓTH András (2021a): A magyar fúziós eljárásjog 2010 óta tartó fejlesztése, in *Versenytükkör*, 2021/1., 14-23.
- [4.] BOYTHA Györgyné – BODÓCSI András – KASZAINÉ MEZEY Katalin – NAGY Zoltán – PÁZMÁNDI Kinga – VÖRÖS Imre: *Versenyjog*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001.
- [5.] BOYTHA Györgyné (szerk.): *Versenyjog*, Szent István Társulat, Budapest, 2009.
- [6.] BOYTHA Györgyné: *Versenyjogi ismeretek*, Szent István Társulat, Budapest, 1998.
- [7.] JUHÁSZ Miklós – RUSZTHINÉ JUHÁSZ Dorina – TÓTH András (szerk.): *Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez*, Gazdasági Versenyhivatal, Budapest, 2014.
- [8.] KUCSÉBER László Zoltán: A magyarországi fúziók és felvásárlások elemzési lehetőségeinek feltárása, in *Vezetéstudomány*, 2020/7-8., 42-52.
- [9.] MISKOLCZI BODNÁR Péter: *A versenykorlátozások jogának magyar szabályai*, Patrocinium, Budapest, 2015.
- [10.] MISKOLCZI-BODNÁR Péter: *Versenyjog*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2007.
- [11.] TÓTH András: A nemzeti versenyhatóságok szerepe a gazdasági válság kezelésében, in *Versenytükkör*, 2012/2., 31-35.
- [12.] TÓTH András: Fúziós eljárásjogunk fejlődése a Versenytanács elmúlt háromévi gyakorlata alapján, in *Versenytükkör*, 2013/2., 19-33.
- [13.] TÓTH András: *Versenyjog és határterületei. A versenyszabályozás jogági kapcsolatai*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016.
- [14.] TÓTH Tihamér: *Uniós és magyar versenyjog*, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2020.
- [15.] WHISH, Richard: *Versenyjog. Richard Whish Competition Law című könyve hatodik kiadásának magyar fordítása*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.
- [16.] ZAVODNYIK József: *Kompakt kommentár a versenytörvényhez*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2023.

Magyar jogforrások

- [1.] Az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvény.
- [2.] A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.
- [3.] A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény.
- [4.] A szakosítási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről szóló 467/2023. (X. 12.) Korm. rendelet.
- [5.] A kutatási és fejlesztési megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről szóló 456/2023. (X. 5.) Korm. rendelet.
- [6.] A vertikális megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről szóló 306/2022. (VIII. 11.) Korm. rendelet.
- [7.] Az egyetemes elektronikus hírközlési szolgáltatás nyújtásával kapcsolatos részletes szabályokról szóló 19/2020. (XII. 18.) NMHH rendelet.
- [8.] A Gazdasági Versenyhivatal elnökének és a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa elnökének az összefonódások vizsgálatára irányuló eljárással kapcsolatos egyes jogalkalmazási kérdésekről szóló 2/2023. közleménye.
- [9.] Vj-122/2015.
- [10.] Vj-88/2013.
- [11.] Vj-87/2013.
- [12.] Vj-31/2013.
- [13.] Vj-109/2012.
- [14.] Vj-51/2012.
- [15.] Vj-23/2012.
- [16.] Vj-17/2012.
- [17.] Vj-3/2012.
- [18.] Vj-55/2009.
- [19.] Vj-3/2008.
- [20.] Vj-62/2001.

Európai uniós jogforrások

- [1.] A Tanácsnak a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 2004. január 20-i 139/2004/EK rendelete.
- [2.] A Bizottságnak a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet szerinti egységes jogalkalmazásról szóló 2008. április 16-i közleménye (2008/C 95/01).
- [3.] 2007. december 12-i Akzo Nobel NV és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága ítélet, T-112/05., ECLI:EU:T:2007:381, CELEX-szám: 62005TJ0112.
- [4.] 2005. június 15-i Tokai Carbon Co. Ltd (T-71/03), Intech EDM BV (T-74/03), Intech EDM AG (T-87/03) és SGL Carbon AG (T-91/03) kontra az Európai Közösségek Bizottsága ítélet, T-71/03., T-74/03., T-87/03., T-91/03., ECLI:EU:T:2005:220, CELEX-szám: 62003TJ0071.
- [5.] 1998. május 14-i Stora Kopparbergs Bergslags AB kontra az Európai Közösségek Bizottsága ítélet, T-354/94., ECLI:EU:T:1998:104, CELEX-szám: 61994TJ0354.
- [6.] 1993. április 1-i BPB Industries Plc és British Gypsum Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága ítélet, T-65/89., ECLI:EU:T:1993:31, CELEX-szám: 61989TJ0065.
- [7.] 1983. október 25-i az Európai Közösségek Bizottsága kontra Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft AEG-Telefunken AG ítélet, 107/82., ECLI:EU:C:1983:293, CELEX-szám: 61982CJ0107.